

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ง
บทคัดย่อภาษาไทย	ช
ABSTRACT	ฅ
สารบัญแผนภูมิและตาราง	๗
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 สมมติฐานในการศึกษา	7
1.3 การสำรวจพรมแดนความรู้ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
1.3.1 งานที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและกลุ่มคนหรือสถาบันในสังคม	10
1.3.2 งานที่สนับสนุนการอธิบาย “ระบบเศรษฐกิจ” รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือมุ่งเน้นอธิบาย “ระบบ” ทางเศรษฐกิจบาประการ	13
1.3.3 เกี่ยวกับงานศึกษาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ	17
1.3.4 กลุ่มงานศึกษาที่อธิบายภาพรวมของเศรษฐกิจล้านนา	20
1.3.5 พรมแดนความรู้ด้านแนวคิด	24
1.3.6 สรุปผลการสำรวจพรมแดนความรู้	28
1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	30
1.5 หลักฐานที่ใช้ในการศึกษา	30
1.5.1 หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรของท้องถิ่น	30
1.5.2 หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรของต่างชาติ	34
1.5.3 หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร	36
1.6 ระเบียบวิธีการศึกษา	37

	หน้า
1.7 ขอบเขตการศึกษาวิจัย	37
1.7.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	37
1.7.2 ขอบเขตด้านมิติเวลา	37
1.8 นิยามศัพท์	38
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	40
บทที่ 2 เงื่อนไขปัจจัยพื้นฐาน กับจุดเริ่มต้นของยุคแห่งการค้า และการก่อตัวของ เศรษฐกิจยุคทอง (คริสต์ศตวรรษ13-15)	41
2.1 เงื่อนไขปัจจัยพื้นฐานภายใน	42
2.1.1 เงื่อนไขปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพ	42
2.1.2 เงื่อนไขปัจจัยเชิงโครงสร้าง	55
2.2 เงื่อนไขปัจจัยเศรษฐกิจภายนอก	61
2.2.1 การเกิด “สังคมเมือง” และเครือข่ายเศรษฐกิจระดับเมืองและรัฐ ก่อนล้านนา	61
2.2.2 เครือข่ายเศรษฐกิจในระดับเมือง	63
2.3 พัฒนาการของเครือข่ายเศรษฐกิจระดับ “อาณาจักร” ในยุคต้นของ ล้านนา	70
2.3.1 การค้าในระบบบรรณาการกับราชสำนักจันทบูร	71
2.3.2 การสถาปนาเชียงแสนและความสำคัญทางเศรษฐกิจของ ภาคพื้นทวีปทางเหนือ	72
2.3.3 “เชียงใหม่” เป็นศูนย์กลางเครือข่ายเศรษฐกิจ-การเมืองระดับ “อาณาจักร” อย่างถาวร	74
2.3.4 สักยภาพความพร้อมทางเศรษฐกิจของอาณาจักรล้านนา “ก่อนยุคทอง”	75
2.4 จุดเริ่มต้นของยุคแห่งการค้าระดับภูมิภาค และการก่อตัวของเศรษฐกิจ ยุคทองในล้านนา	76
2.4.1 ความเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค	77
2.4.2 ร่องรอยการค้าทางไกลในล้านนาและการเชื่อมโยงโลกการค้า ในระดับภูมิภาค	89

	หน้า
2.5 การขยายตัวของเศรษฐกิจล้านนาอันเป็นผลจากยุคแห่งการค้า	94
2.5.1 การขยายตัวของปริมาณการค้าในระบบบรรณาการ	95
2.5.2 การขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตรา และความก้าวหน้าของเงินตรา ในล้านนา	100
2.5.3 การขยายตัวของการทำบุญและการใช้จ่ายในกิจกรรมทางศาสนา	101
2.6 สรุปท้ายบท : จุดเริ่มต้นของยุคแห่งการค้าและการก่อตัวของยุคทอง	102
บทที่ 3 ระบบเศรษฐกิจของรัฐ เครือข่ายการค้าทางไกล และผลประโยชน์ ของชนชั้นนำ (คริสต์ศตวรรษที่ 15-16)	103
3.1 ระบบส่วย-แรงงาน และการแปรส่วยของป่าให้เป็นสินค้าของรัฐ	103
3.1.1 “ไพร่” แรงงานของรัฐและชนชั้นนำ	105
3.1.2 “ส่วย” รายได้ของรัฐและชนชั้นนำ	110
3.1.3 “ส่วยของป่า” และ “ระบบการค้าผูกขาดโดยรัฐ”	116
3.1.4 ร่องรอย “การค้า” ของรัฐ กับชนบนที่สูง	119
3.2 การค้าระหว่างรัฐในลักษณะจารีต และขุนนางมูลนายที่เกี่ยวข้อง	125
3.2.1 กระบวนการค้า “แบบจารีต” ระหว่างรัฐ	125
3.2.2 ขุนนางที่เป็นกลไกของรัฐในการค้าแบบจารีต	126
3.3 เครือข่ายการค้าระหว่างรัฐของอาณาจักรล้านนา	133
3.3.1 “ลาวล้านช้าง” เครือข่ายการค้ากับรัฐทางตอนบนด้านตะวันออก	134
3.3.2 “ไทลื้อ-ไทเขิน” เครือข่ายการค้ากับรัฐทางตอนบนด้านเหนือ	139
3.3.3 “ปอง-เยี้ยว ม่าน ยาง” (ไทใหญ่-พม่า-กะเหรี่ยง) เครือข่ายรัฐทาง ตอนบนด้านตะวันตก	144
3.3.4 “สินกุงพระญาหื้อเจ้าลุ่มฟ้า” เครือข่ายการค้าในระบบบรรณาการ กับจันราชวงศ์หมิง	157
3.4 สรุปท้ายบท : ผลประโยชน์จากการค้าของรัฐ-ความมั่งคั่งของชนชั้นนำ	164

	หน้า
บทที่ 4 กระบวนการทางวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจภาพรวม ภายในล้านนา (คริสต์ศตวรรษที่ 14 – 16)	165
4.1 ที่มาของการบริโภคทางสังคม และการทำงานของวงจรการบริโภค ทางสังคม	166
4.1.1 อำนาจนำ บารมี และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในเชิงอุปถัมภ์	166
4.1.2 การบริโภคทางสังคม (Social Consumption)	168
4.1.3 วงจรการบริโภคทางสังคม (Circle of Social Consumption)	169
4.2 บุญ-บารมี-การบริโภคทางสังคม และการกระจายความมั่งคั่ง	170
4.2.1 พุทธศาสนาและการสร้างบารมีทางสังคมผ่าน “การทำบุญ”	170
4.2.2 การสร้างบารมีผ่านการบริโภค “สินค้าแสดงสถานภาพ ทางสังคม”	177
4.3 ระบบเศรษฐกิจในยุคทอง และความเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในด้านต่าง ๆ	183
4.3.1 ผลิตกรรมพื้นฐาน เกื้อและโลหกรรม	184
4.3.2 การผลิตทางเกษตรกรรม: กสิกรรม และปศุสัตว์	192
4.3.3 การผลิตงานหัตถกรรม	206
4.3.4 การไหลเวียนของสินค้าใน “ระบบภาค”	218
4.3.5 ระบบเงินตรา ในล้านนา	223
4.4 สรุปท้ายบท : วงจรบริโภคทางสังคมกับการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ ในยุคทอง	234
บทที่ 5 บทบาทสามัญชน และผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจในยุคทองที่มีต่อ สังคม-วัฒนธรรมล้านนา (คริสต์ศตวรรษที่ 14-16)	235
5.1 บทบาทสามัญชนและความเปลี่ยนแปลงอันละเอียดอ่อนภายใน โครงสร้างสังคมล้านนา	236
5.1.1 บทบาททางเศรษฐกิจของสามัญชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม การบริโภค	236

	หน้า
5.1.2 ความเปลี่ยนแปลงอันละเอียดอ่อนภายใน โครงสร้างทางสังคม ของล้านนา	261
5.2 ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีต่อการขยายตัวของรัฐ	269
5.2.1 การขยายตัวของชุมชนเมือง และประชากร	269
5.2.2 ความสำเร็จในการขยายปริมณฑลอำนาจของรัฐ	272
5.3 ผลกระทบในทางวัฒนธรรม : ศาสนา วรรณกรรม และภาพสะท้อน สังคม	273
5.3.1 ยุค “ตื่นตัว” ทางศาสนา	273
5.3.2 ยุคทองแห่งวรรณกรรมพุทธศาสนา และหน่ออ่อนวรรณกรรม บันเทิงของสามัญชน	279
5.4 สรุปท้ายบท: ระบบเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมใน ยุคทอง	285
บทที่ 6 บทสรุป	287
6.1 เศรษฐกิจของอาณาจักรล้านนา เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจในระดับ ภูมิภาค	287
6.2 สามัญชนในล้านนาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่าน กระบวนการทางวัฒนธรรม	288
6.3 ระบบเศรษฐกิจของล้านนา เป็นระบบเศรษฐกิจแบบตลาดภายใต้ โครงสร้างแบบจารีต (Traditional Market Economy)	289
6.4 ข้อเสนอแนะ	290
บรรณานุกรม	291
ประวัติผู้เขียน	313

สารบัญแผนภูมิและตาราง

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 แสดงแนวโน้มอัตราการส่งบรรณาการไปจีนของกษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังรายในแต่ละรัชกาล	97
ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบที่มาของสินค้าส่งออกและนำเข้าของอยุธยาตอนปลาย	88
ตารางที่ 2.1 แสดงรายการสิ่งของบรรณาการและสิ่งตอบแทน	98
ตารางที่ 3.1 แสดงรายละเอียดตัวของ “ลัวะล้วยเซา” แห่งเมืองเชียงใหม่ ในปี ค.ศ. 1784	108
ตารางที่ 3.2 แสดงตัวอย่างสินค้าที่ผูกขาดและกำหนดค่าปรับใหม่จากคลองพราน	120-121
ตารางที่ 4.1 แสดงรายชื่อเมืองที่ปรากฏบนเงินเชียงเท่าที่พบและมีรายงาน	229
ตารางที่ 5.1 แสดงการอุปสมบทสงฆ์ฝ่ายป่าแดง กลางถึงปลายรัชกาลพระญาแก้ว (ค.ศ.1511-1525)	254
ตารางที่ 5.2 แสดงค่าปรับฐานทะเลาะวิวาท(ชกต่อยกัน) เป็นเงินตราตามลำดับชั้น	267
ตารางที่ 5.3 แสดงการแยกแยะ-เปรียบเทียบชนชั้นกับอัตราโทษปรับใหม่ด้วย ทาสและเงินตรา	268
ตารางที่ 5.4 แสดงตัวอย่างรายชื่อวรรณกรรมภาษาบาลีที่มีการประพันธ์ขึ้นใน สมัยราชวงศ์มังราย	282

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงภูมิประเทศและที่ตั้งบริเวณแกนกลางของดินแดนล้านนา เปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบ	44
ภาพที่ 2.2 แผนที่แสดงเส้นทางแม่น้ำสายหลักและชุมชนสำคัญบริเวณแอ่งที่ราบต่าง ๆ ในเขตล้านนา	45
ภาพที่ 2.3 แผนที่แสดงแม่น้ำสำคัญในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย	49
ภาพที่ 2.4 แผนที่แสดงเครือข่ายรัฐสำคัญต่าง ๆ ก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านนาใน ปี ค.ศ.1296	69
ภาพที่ 2.5 ศิลจารึกขเวชีกองแห่งพุกาม	93
ภาพที่ 2.6 เจดีย์ขเวชีกอง แห่งพุกาม ในปัจจุบัน	94
ภาพที่ 2.7 ตัวอย่างสำเนาพระราชสาส์นที่ล้านนาส่งไปเพื่อถวายบรรณาการแก่ จักรพรรดิฉินราชวงศ์หมิง	99
ภาพที่ 2.8 เงินเชียงตรา หม หรือ เชียงใหม่ ประทับตัวเลข 5 หมายถึงชนิด ราคา 5 เงิน	100
ภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงภาพรวมของเส้นทางและเครือข่ายการค้าระหว่างรัฐของล้านนา	133
ภาพที่ 3.2 แผนที่แสดงพื้นที่บริเวณเครือข่ายล้านนา-ล้านช้าง ด้านตะวันออก	138
ภาพที่ 3.3 แผนที่แสดงพื้นที่บริเวณล้านนากับเครือข่ายไทลื้อ-ไทเงินทางตอนเหนือ	143
ภาพที่ 3.4 แผนที่แสดงอาณาบริเวณและที่ตั้งเมืองสำคัญของเครือข่าย พลอง-เขี้ยว ม่าน ยาง ทางตะวันตกของล้านนา	157
ภาพที่ 3.5 ส่วนหนึ่งของสำเนาพระราชสาส์น แสดงข้อความเกี่ยวกับระยะเวลาในการ เดินทางไปถวายบรรณาการ	163
ภาพที่ 3.6 แผนที่แสดงข้อสันนิษฐานเส้นทางของขบวนบรรณาการจากล้านนาไปยัง ราชสำนักฉินสมัยราชวงศ์หมิง	163
ภาพที่ 4.1 ลักษณะของหอยเบี้ยที่ใช้เป็นเงิน “ดาเบี้ย”	228
ภาพที่ 4.2 “ดาเงิน” ที่เป็นเงินเชียงขนาดต่าง ๆ	228
ภาพที่ 4.3 เงินเชียงที่ประทับตราเมืองต่าง ๆ	228